

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 340/2022 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen oppimisen tuen parantamisesta lukiossa

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Eeva-Johanna Elorannan /sd ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 340/2022 vp:

Aikooko hallitus ryhtyä toimiin lukion erityisopetukseen kohdistuvan erillisen erityisopettajakoulutuksen käynnistämiseksi,

aikooko hallitus luoda yhteistyössä ylioppilastutkintolautakunnan kanssa valtakunnalliset velvoittavat ohjeistot oppimisvaikeuksien testaamiselle jo lukion alkuvaiheessa ja

aikooko hallitus kehittää yhteistyössä ylioppilastutkintolautakunnan kanssa oppimisvaikeuksien testaamiseen tarkoitettua valtakunnallisen testipatteriston, joka voidaan toteuttaa verkossa?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Opiskelijan tuesta säädettiin 10.8.2018/714 annetulla lukiolailla. Lain 28 §:n mukaisesti opiskelijalla, jolla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, on oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Tukitoimet toteutetaan opetushenkilöstön yhteistyönä. Tuen tarvetta tulee arvioida opintojen alussa sekä säännöllisesti opintojen edetessä. Tukitoimet kirjataan opiskelijan pyynnöstä opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan. Opiskelijan tuen säätämällä pyrittiin turvaamaan opiskelijoiden yhdenvertaisuutta.

Kelpoisuudesta antaa erityisopetusta on säädetty opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksesta annetulla valtioneuvoston asetuksella (986/1998). Erityisopettajien koulutuksesta on säädetty valtioneuvoston asetuksella yliopistojen tutkinnoista (794/2004). Yliopistot järjestävät erityisopettajien koulutuksen niin, että se tuottaa säädetyt erityisopettajan kelpoisuudet. Erityisopettajia koulutetaan yliopistoissa myös lukioden tarpeisiin. Erityisopettajaksi lukioon voi kouluttautua esimerkiksi suorittamalla yliopistossa erityisopettajien koulutuksen tai suorittamalla lukion aineenopettajakelpoisuuden vaatimien opintojen lisäksi 60 opintopisteen laajuiset erityisopettajan opinnot (erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot). Erityisopettajan opinnot voidaan suorittaa myös erillisinä soveltuvan tutkinnon tai koulutuksen jälkeen.

Yliopistoilla on toimivaltaa päättää koulutuksen tarkemmista sisällöistä ja painotuksista. Tässä yhteydessä yliopistot voivat laajentaa koulutussisältöjä entistä enemmän myös lukiokoulutuksen erityispiirteet huomioiviksi. Yliopistojen erityisopettajia kouluttavissa kandidaatti- ja maisteriohjelmassa voi olla erilaisia opintosuuntia tai linjoja, joista valmistuneet saavat erilaiset erityisopettajan kelpoisuudet kuten esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, erityisluokanopettaja, erityisopettaja. Esimerkiksi Itä-Suomen yliopiston erityisopettajan koulutuksen linjalta opiskelijat suuntautuvat tyypillisesti yläkoulun ja lukion erityisopettajaksi. Opiskelijoilla on mahdollisuus laajentaa opettajakelpoisuuksiaan ja osaamistaan sivuainevalinnoillaan ja tutkintoon sisältyvillä vapaasti valittavilla opinnoilla. Opintoihin kuuluvien harjoittelujaksojen aikana on usein mahdollista harjoitella myös lukiossa.

Erityisopettajakoulutuksen koulutusvastuu on tällä hetkellä kuudella yliopistolla. Erityisopettajakoulutukseen paikan vastaanottaneiden määrä on lisääntynyt vuodesta 2016. Vuoden 2022 alussa tehtyjen koulutusvastuulaajennusten mukaisesti erityisopettajien koulutusvastuu on 1.8.2023 alkaen myös Lapin yliopistolla. Koulutusvastuulaajennus lisää osaltaan erityisopettajien koulutusmääriä. Opetus- ja kulttuuriministeriö käy säännöllisiä tulosohjauskeskusteluja yliopistojen kanssa, jossa yhteydessä ministeriön on mahdollista nostaa esille myös lainsäädäntömuutosten synnyttämiä kehittämistarpeita opettajankoulutukseen. Lisäksi erityisopettajien opintojen osaamiskuvauksista ja erityisopettajien osaamistarpeista on keskusteltu korkeakoulujen kanssa Opettajankoulutusfoorumissa.

Edellä mainituista syistä johtuen ministeriöllä ei ole suunnitelmia erillisen lukion erityisopettajan koulutuksen käynnistämiseksi. Sitä vastoin ministeriön on mahdollista opettajien täydennyskoulutusrahoitusta koskevassa päätöksenteossa ottaa huomioon lukion erityisopetuksen valmiuksiin liittyviä koulutustarpeita.

Ylioppilastutkinnosta annetun lain (502/2019) 9 §:n 1 momentin mukaan ylioppilastutkinnossa kokelas voi sairauden, vamman, lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden, vieraskielisyyden taikka muun niihin rinnastettavan syyn vuoksi suorittaa kokeet poikkeavasti.

Ylioppilastutkintolautakunnan 11.12.2020 antamien määräysten mukaan, jotka koskevat koesuoritusta heikentävän syyn huomioon ottamista ylioppilastutkinnossa, lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeudesta ja sen vaikeusasteesta antaa lausunnon asiaan perehtynyt erityisopettaja, psykologi tai puheterapeutti. Lautakunta on myös määrännyt lausunnoissa käytettävistä testeistä. Erityisvaikeuden arvioinnissa ylioppilastutkintoa varten käytetään Niilo Mäki Instituutin (NMI) Lukemis- ja kirjoittamistaitojen yksilötestistöä nuorille ja aikuisille. Kuusi kyseisen testistön testit ovat pakollisia. Lisäksi lautakunta suosittelee määräyksissään, että seulontatesteinä käytetään NMI:n DigiLukiseulaa tai NMI:n Lukivaikeuksien seulontamenetelmä nuorille ja aikuisille -testistöä. Lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden selvittämiseksi voi näiden testien lisäksi tar-

vittaessa käyttää myös muita testejä. Kokelaan oikeusturvan vuoksi ohjeistetaan käyttämään sellaisia testejä, jotka on kehitetty perusopetuksen vuosiluokkien 7 – 9 ja lukion opiskelijoiden valtakunnalliseen testaukseen. Testien tulee olla luotettavasti normeerattuja.

Testien lisäksi lausunnon laadinnassa on hyödynnettävä kokelaan lukioaikaisia koevastauksia ja muita suorituksia reaaliaineissa tai äidinkielessä ja kirjallisuudessa sekä vieraassa kielessä. Vieraskielisille kokelaille sovelletaan tutkintokielen testejä ja lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden lausunnossa annetaan kokonaisarvio kokelaan tilanteesta. Mikäli hakemuksessa haetaan erityisjärjestelyjä, tulee hakemuksen nykyisin sisältää myös kokelaan henkilökohtainen opintosuunnitelma tai ne suunnitelman osat, joihin on lukio-lain 28 § 2 mom. mukaisesti kirjattu tukitoimet koetilanteissa, tai muu selvitys haetuista tukitoimista. Lukio-opinnoissa tai muissa opinnoissa havaittu tuen tarve ja toteutetut tukitoimet ovat keskeinen peruste erityisjärjestelyiden tarvetta arvioitaessa. Erityisjärjestelyitä voidaan kuitenkin myöntää tutkinnon kokeisiin, vaikka kokelas ei olisi opinnoissaan aiemmin saanut tukitoimia. Tällöin hakemuksen selvityksessä tulee yksilöidä, miten koesuoritusta heikentävä syy vaikuttaa ylioppilastutkinnossa suoriutumiseen ja miksi erityisjärjestely on tarpeen.

Lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus huomioidaan tutkinnossa pääsääntöisesti erityisjärjestelyin. Erityisjärjestelyiden tarkoituksena on luoda kokelaille kohtuulliset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet kokeiden suorittamiseen. Erityisjärjestelyiden sisältö määräytyy tapauskohtaisesti syiden luonteen ja niiden aiheuttamien vaikeuksien asteen mukaisesti. Ylioppilastutkintolautakunta luokittelee lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden vaikutuksen koesuoritukseen neliportaisella asteikolla: ei vaikuta, vaikuttaa jonkin verran, vaikuttaa merkittävästi ja vaikuttaa erittäin paljon. Myös kokelaat, joiden lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus vaikuttaa koesuoritukseen jonkin verran, voivat nykyisin saada tutkinnon kokeisiin erityisjärjestelynä oikeuden käyttää suurempaa näyttöä ja suurentaa kirjasinkokoa.

Ylioppilastutkintolain 18 §:n 3 momentin mukaan, jos kokelaan koesuoritusta on heikentänyt sairaus, vamma tai muu niihin rinnastettava erityisen painava peruste, eikä erityisjärjestelyjen voida katsoa olevan riittäviä turvaamaan kokelaan edellytykset suorittaa koe yhtäläisesti muihin kokelaisiin nähden, voi Ylioppilastutkintolautakunta ottaa tämän arvostelussa huomioon. Tarkoituksena on turvata sellaisten kokelaiden asemaa, jotka mainittujen perusteiden vuoksi ovat muita kokelaita heikommassa asemassa koetta suorittaessaan. Poikkeavaan arvosteluun suhtaudutaan kuitenkin pidättyvästi, sillä se muodostaa poikkeuksen kokelaiden yhdenvertaisen kohtelun periaatteesta. Poikkeavaa arvostelua sovelletaan vain, jos erityisjärjestelyitä ei voida pitää riittävinä turvaamaan kokeen yhtäläisiä suorittamismahdollisuuksia, riippumatta siitä, onko erityisjärjestelyitä haettu tai käytetty. Poikkeavaa arvostelua käytetään lähtökohtaisesti vain koulutuksen umpiperien välttämiseksi tilanteissa, joissa sairaus, vamma tai muu niihin rinnastettava erityisen painava peruste voisi estää kokelasta valmistumasta ylioppilaaksi hylätyn koearvosanan takia.

Kirjallisessa kysymyksessä mainitun väitöskirjassa tutkimusaineistona on hyödynnetty keväällä 2008 ylioppilastutkintoon osallistuneiden suomenkielisten päivä- ja aikuislukiossa opiskelleiden kokelaiden lukilausuntoja. Lausuntoja oli yhteensä 793. Nykyään Ylioppilastutkintolautakunta käsittelee vuosittain lähes 3000 lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeutta koskevaa lausuntoa. Lausuntojen määrä on kymmenessä vuodessa kasvanut merkittävästi. Väitöskirjan tutkimusaineiston syntyajankohtana 2008 lautakunta ei ollut vielä määrännyt käytettäväksi edellä kuvattuja pakollisia testejä lukilausuntojen laadinnassa. Lautakunnan näkemyksen mukaan nykyiset testit ovat toimivia.

Lukiossa annettavan tuen lähtökohtana on, että opiskelija harjaantuu käyttämään sellaisia keinoja, jotka tukevat hänen oppimistaan ja lisäävät valmiuksia siirtyä jatko-opintoihin ja työelämään. Ylioppilastutkinon erityisjärjestelyt ovat yksi tukitoimi tässä kokonaisuudessa.

Vaikka tilanne on kehittynyt myönteiseen suuntaan uusien erityisopetusta koskevien lukio-säännösten ja tutkintolautakunnan aikaisempaa tarkemman ja yhtenäistävemmän ohjauksen seurauksena, vahvistaen siten opiskelijoiden ja tutkintokokelaiden oikeusturvaa, opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa tulevaa kehitystä ja sen pohjalta suuntaa tarvittavia jatkotoimenpiteitä. Ministeriö myös selvittää syksyn kuluessa mahdollisuuksia lukion laatu- ja saavutettavuusohjelman puitteissa käynnistää kehittämistyötä lukion oppimisen tuen ja erityisopetuksen prosessien selkiyttämiseksi ja tukemiseksi.

Helsingissä 4.7.2022

Opetusministeri Li Andersson

VN/18589/2022-OKM-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: